

(Hatta)

Djakarta, 30 April 1950.-

PERSOONLIJK.

Zijne Excellentie de Minister President
van het Koninkrijk der Nederlanden,
Dr. W.Drees
's-Gravenhage.

Waarde Drees,

Ik apprecieer het ten eerste dat je mij openhartig schreef n.a.v. de arrestatie van Sultan Hamid. Zeer terecht beschouw je de kwestie in het licht van de R.T.C., waarop banden van vertrouwen en persoonlijke vriendschap zijn gegroeid en waarop ook het vertrouwen van de internationale wereld in de toekomst van Indonesia steunt. Je kunt dus begrijpen hoe pijnlijk de zaak voor de Regering van de R.I.S. is. Meer dan wie ook ben ik smartelijk getroffen door de omstandigheid dat ik mijn toestemming moest geven tot Hamid's arrestatie. Maar ten slotte moet recht gaan voor persoonlijke overwegingen, hetgeen naar ik meen één der grondpijlers is van de democratische orde.

Stel eens dat de opzet van Sultan Hamid geslaagd was, waarbij de Regering omvergeworpen en enkele vooraanstaande figuren vermoord werden, wat een chaos zou er dan zijn ontstaan? Ik wist dat Hamid tot allerlei gekke dingen in staat is, maar ik had niet vermoed dat hij voor avontuurlijke stappen niet terugdeinsde om zijn vermeend doel te bereiken. Aan de andere kant is hij op zijn manier ridderlijk en heeft dan ook volledig bekend. Op een desbetreffende vraag antwoordde hij dat hij toen de eventuele konsekwentie van zijn daden niet heeft overzien. Hij was teleurgesteld over de gang van zaken in Indonesië, die niet beantwoordde aan zijn verwachtingen, en daarom wilde hij handelend optreden. Democratisch is deze opvatting zeker niet, hetgeen van Hamid ook moeilijk te verwachten is.

Juist in verband met het pijnlijke van de zaak heeft de Regering van de R.I.S. het nemen van maatregelen tegen Sultan Hamid steeds uitgesteld tot het eindelijk niet meer kon. Het is publiek geheim geworden dat Hamid niet slechts betrokken was maar ook leiding had in de staatsgevaarlijke activiteit van de Westerling-groep. Verklaringen van de vooraanstaande gearresteerden die betrokken zijn bij de Bandung-affaire alsmede de in beslag genomen documenten, wijzen allemaal in die richting. Gebleken is dat hij het KNIL als

troef in de hand wilde benutten, waardoor dit machtsapparaat een voortdurende en potentiële bedreiging van rust en orde is geworden. Had de Regering nog langer geaarzeld, dan kon een interpellatie in het Indonesisch Parlement over de rol van Hamid in de Westerling-affaire niet meer verhinderd worden. Het gevolg zou zijn dat de Regering veel van haar prestige zou verliezen, terwijl de dan onvermijdelijke gevangenneming van Hamid op dramatische wijze zou moeten geschieden.

De arrestatie van Sultan Hamid was heus niet zo dramatisch als in je brief werd voorgesteld. Die beschrijving slaat meer op de methode in de Ned. Indische tijd, die ik persoonlijk meer dan eens ervaren had. Van omsingeling van zijn verblijfplaats was geen sprake, hetgeen ook moeilijk uitgevoerd kon worden door een hoofdambtenaar van de politie en een drie- of viertal ondergeschikten. Ongemerkt en kalm zijn zij de niet op slot zijnde kamer van Sultan Hamid in Hotel des Indes ingestapt en verrichtten de arrestatie op zeer hoffelijke wijze. Het vroege uur van de arrestatie werd gekozen om opschudding en hinderlijke belangstelling van het publiek te voorkomen, hetgeen overigens volkomen in overeenstemming is met de praktijk in de Ned. Indische tijd, waarin onze politie-autoriteiten zijn groot gebracht. Briefwisseling met familie is hem niet verboden. Aan een Nederlandse kennis heeft hij m.n. geschreven dat hij vorstelijk is behandeld. Rechtsgeleerde bijstand van een raadsman zal hij ook krijgen tegen de tijd dat zijn zaak voor de rechtbank komt. Op 't ogenblik, in verband met het vóór-onderzoek van betrokkenen, is isolatie geboden, hetgeen overigens geheel in overeenstemming is met het Ned. Indische systeem.

Van den beginne af heb ik begrepen dat Sultan Hamid in een democratisch - of juist - naar democratie groeiend Indonesië geen leidersrol kan spelen, omdat hij niemand achter zich heeft en de eigenschappen daarvoor mist. Daarom had ik een positie in de buitendienst voor hem toegedacht. Zelfs de B.F.O. kon hem na de R.T.C. niet langer als voorzitter handhaven en verving hem door Anak Agung. Alleen de Regering van de kleine gebieden Sumatra Timur, Sumatra Selatan van Malik, Riouw, Billiton en Kalimantan Barat zijn hem uit utiliteitsoverweging trouw gebleven. Daardoor was hij zo verbitterd tegen zijn vroegere vrienden. De verbittering steeg ten top, toen hij bemerkte dat het meerendeel van de B.F.O.-leiders hem niet wilde verkiezen tot derde formateur van het R.I.S. kabinet en er de voorkeur gaven aan de Sultan van Jogja. Alleen door een dreiging dat Westerling met zijn Appra zou

optreden als hij geen deel uitmaakte van het driemanschap kon hij een tweetal stemmen meer krijgen, o.a. van de vertegenwoordiger van Bandjar, die echter later door op Sultan Hamid zijn stem uit te brengen in conflict geraakte met zijn daerah. Het verdere verloop van de kabinetsformatie is bekend. In plaats van drie formateurs volgens de voorlopige constitutie traden er vier op. Alleen ter wille van een compromis werd deze vreemdsoortige oplossing aanvaard.

Sultan Hamid was niet tevreden met zijn positie als mede-formateur, hij wilde persé lid zijn van het kernkabinet. Hij eiste dan ook voor zich één van beide op of de portefeuille van defensie of de portefeuille van buitenlandse zaken. Geen van zijn B.F.O. collega's steunde hem in zijn eis. Men begreep dat het een ramp voor de Staat zou betekenen.

In verband met het feit dat Sultan Hamid geen rol kan spelen in de Indonesische politiek, bood President Soekarno hem een ambassadeurspost in Zuid-Amerika aan. Wij zijn van oordeel dat hij voor een dergelijke representatieve post, mits gesteund door een goed secretaris, wel over de nodige eigenschappen beschikt. Maar hij zelf was alleen tevreden met de positie van Hoge Commissaris in Nederland. Daartegen verzette men zich in Holland.

Zo is Sultan Hamid een verbitterd en ontevreden man geworden. En het groeiend unitaristisch streven in alle delen van Indonesië maakte zijn stemming niet beter.

Ik heb enigszins lang verwijld bij het geval Sultan Hamid op dat je de achtergrond van de zaak beter kent. Ik geloof dat de grondoorzaak van dit alles is, dat de Ned. Regering Sultan Hamid te veel in de hoogte heeft gestoken, niet in overeenstemming met capaciteit en zijn gebrek aan ernst, waardoor hij uit zijn evenwicht is geslagen.

Voor zover het in mijn vermogen ligt heb ik er altijd naar gestreefd om bij de oplossing van conflicten alle leed te verzachten. In dit onderhavige geval moet eerst de uitspraak van de rechter afgewacht worden. Op dit ogenblik is de stemming onder grote groepen van de bevolking en van de politieke organisaties zeer vijandig tegen hem. Wat ik momenteel doen kan is, gelijk je zelf kunt volgen, invloed uit te oefenen om de scherpe politieke tegenstellingen, inhaerent aan de overgangstijd, weg te ebbem.

Nu ik eenmaal aan het "praten" ben, wil ik je gaarne inlichten over de gang van zaken in Indonesië. Het is anders gegaan dan algemeen op de R.T.C. werd verwacht. Ik zelf had de overtuiging,

dat de tegenstelling federalisme en unitarisme begraven zou kunnen worden tot de algemene verkiezing voor de Constituanten, die uiteindelijk over de status van Indonesia zal beslissen. Gedurende dien tijd zou de Regering haar krachten kunnen concentreren op de bestrijding van de onmiddellijke economische nood. Maar de werkelijke feiten zijn anders dan mijn verwachting. Niemand is, naar ik geloof, meer teleurgesteld dan ik. Maar ik zit niet te jammeren bij de feiten en probeer vorm te geven aan de loop der dingen.

De ondergrond van dit alles is van psychologischen aard. De trage verandering in verschillende negara's, welke de overgang van koloniale status tot een vrije staat zou moeten accentueren, doet toenemende verzet ontstaan tegen wat men noemt "de koloniale creatie van Van Mook". Men wil een staat hebben van eigen conceptie en van eigen schepping. Men is verlegen voor de Republiek dat zij is een staat met eigen wezen en van eigen creatie.

De nalatenschap van Spoor in de vorm van Apra en dergelijke organisatie meer, die zich ten doel stelde chaos te scheppen, en het zich mengen van het KNIL in de politiek, zoals gebleken is bij de vorming van de Oost-Indoneische Regering van Diapari in Januari j.l., werken slechts mee om de tegenstellingen toe te spitsen. Ik ben er stellig van overtuigd, dat zo lang het KNIL nog bestaat als machtsorganisatie de politieke rust niet zal weerkeren. Bij grote groepen van de bevolking bestaat nog de psychologische vrees voor de terugkeer van een Nederlands koloniaal regiem. Dit werkt stimulerend op het streven naar unitarisme. Het mislukken van de opzet van Mr. Somoukil om, met behulp van KNIL-elementen, van de N.I.T. een machtsstaat van zijn ideaal te maken, heeft in Oost-Indonesië een lawine van unitarisme doen ontstaan. Verschillende gebieden, o.a. de belangrijke vorstendommen in Soembawa en Zuid-Celebes verklaren zich los van de N.I.T. en willen zich aansluiten bij de Republiek Indonesia. Aan de andere kant verklaart Ambon zich helemaal zelfstandig, hopen de dat de internationale wereld wel haar zegen zal geven. Maar deze beweging beperkt zich tot het kleine eiland Ambon, enkel en alleen steunende op de aldaar gestationeerde KNIL-troepen. De pemuda's op Ambon zelf zijn Republikeins.

De enige oplossing van de gang van zaken zie ik in een doelbewust omvormen van de R.I.S. tot een eenheidsstaat met ruime autonomie voor de deelgebieden. Gelijk iedereen weet, ben ik voorstander van de federatieve vorm met het oog op de geografische vorm en uitgebreidheid van Indonesië.

Maar een federatieve staat is moeilijk te handhaven met twee of drie deelgebieden alleen.

Als men zich baseert op de grondgedachte "to make the best of it", dan valt er een democratisch voordeel te halen uit de vorming van de eenheidsstaat. De grote deelstaten vallen weg en daardoor komen er meer bevoegdheden vrij om te worden gedistribueerd aan de lagere autonome eenheden. Per saldo moet democratie in de zin van zelfregering van het volk meer tot uitdrukking komen bij de lagere gemeenschappen, resp. de kabupatens en desa- of/ en stadsgemeenschappen. Met de vorming van een eenheidsstaat krijgt men meteen een sterke centrale Regering, wat nodig is in deze periode van overgang en van vormgeving aan het leven der gemeenschap.

Wanneer na verloop van jaren alles al gestabiliseerd is en de autonome bestuursvoering goed functioneert, dan is het niet onwaarschijnlijk dat de federale gedachte weer opkomt. Want de geografische verspreiding en omvang van Indonesië eist van nature de vorm van een bondsstaat. Maar dan zullen de deelstaten van matige omvang zijn, niet groter dan de tegenwoordige provincie.

Op het ogenblik leeft men in de eenheidsroes.

Met vriendelijke groeten,

(Mohammad Hatta)